

its violations, given the recognized legal grounds for qualifying certain behavior as an international offense, established elements of international offenses, components of international crimes, etc.

Keywords: combatants, criminal responsibility, war crimes, international humanitarian law, International Military Tribunal, International Criminal Court, convention, statute.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.164-173

УДК: 343.137.9

Навроцька В. В., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів, Україна)

e-mail: superviranavr@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3407-7984>

ДАВАННЯ ПОКАЗАНЬ ОСОБОЮ, ВІДНОСНО ЯКОЇ ВЕДЕТЬСЯ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ З ОГЛЯДУ НА ПРЕЦЕДЕНТНУ ПРАКТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті констатовано, що одним із прикладів необґрунтованого обмеження права на захист осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, є те, що, згідно з чинним КПК України, їм не забезпечується право давати показання (за винятком обмежено осудних). Указано, що такий підхід вітчизняного законодавця суперечить відповідним положенням Загальної декларації прав людини та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги», щодо яких особи із психічними розладами також мають право на визнання їх правосуб'єктності і вони вправі не лише бути присутніми й брати участь у судовому засіданні, але й бути вислуханими особисто за будь-якого розгляду. Зазначено, що відповідна правова регламентація не узгоджується також із низкою рішень Європейського суду з прав людини. Стверджено, що не будь-який психічний розлад позбавляє можливості сприймати та відтворювати факти й події. Особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, при певному стані психіки може зберігати можливість формальної оцінки подій та їх розуміння навіть за відсутності здатності керувати своїм діянням. Обґрунтовано твердження про можливість використання показань цих учасників процесу, які цілком узгоджуються з положеннями КПК України про умови проведення слідчих дій за їхньою обов'язковою участю в ході судового засідання. Констатовано, що показання цього учасника, а також особи, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру та яка не є підозрюваним / обвинуваченим, повинні розглядатися як джерело доказів. Відтак зроблено висновок про необхідність законодавчого коригування та доповнення положення ч. 1 ст. 95 КПК України.

Ключові слова: психічний розлад, провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, показання, джерело доказів, право на захист, рішення Європейського суду з прав людини.

Постановка проблеми. Питання про доказове значення відомостей, повідомлених особою, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, у науці є дискусійним і недостатньо вирішеним на законодавчому рівні. Її право давати показання чи пояснення в главі 39 КПК України прямо не передбачене. Водночас, згідно з положеннями п. 5 ч. 3 ст. 42 та ч. 1 ст. 506 цього Кодексу, вона вправі давати показання й пояснення обсягом, що зумовлений характером розладу психічної діяльності / психічного захворювання. Однак при тому про порядок допиту цих учасників процесу у вітчизняному КПК взагалі не згадано. У юридичній літературі висловлюється пропозиція про те, аби таких осіб можна було допитувати з приводу обставин вчиненого суспільно небезпечного діяння (коли їхній психічний стан це дозволяє й самі особи виявляють відповідне бажання). Прибічники цього підходу, як аргумент на користь обстоюваного рішення, указують, зокрема, на те, що особа, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, хоч і не є підозрюваним / обвинуваченим, проте користується його правами. А одним із таких прав є право давати показання. Окрім того, прихильники можливого допиту цього учасника процесу та надання повідомлюваній ним інформації доказового значення (*de lege ferenda*) посилаються на рішення Європейського суду з прав людини, де вказаний орган неодноразово звертав увагу на важливість присутності особи із психічними розладами на судових слуханнях і, за можливості, її активної участі в процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню можливості осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, давати показання, пояснення чи іншим чином викладати міркування з приводу обставин розслідуваного діяння, власної ролі та ролі інших мотивів вчиненого, присвятили свої праці О. Ю. Костюченко, Н. М. Сенченко, Л. Г. Татяніна, Г. К. Тетерятник, А. В. Ткач, А. А. Хальдаров, К. Ю. Харитоненкова, М. Є. Шумило, Ю. К. Якимович тощо. У своїх працях ці та багато інших учених обстоюють протилежні позиції: від того, що такі учасники процесу вже мають право давати показання та що ці показання вже визнані українським законодавцем одним із джерел доказів (причому, без посилання на конкретні нормативні акти та нерідко ще й без належної аргументації) до категоричного заперечення такого твердження і обґрунтування того, що законодавство й не потребує жодних змін у відповідній частині.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз положень вітчизняного КПК, де йдеться про можливість / неможливість осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру обстоювати свої права та законні інтереси у кримінальному судочинстві шляхом давання процесуально значущої інформації, порівняння таких положень із підходами, відображеними в рішеннях Європейського суду з прав людини, міжнародних актах, які є частиною національного законодавства, та, за потреби,

розроблення на їх основі рекомендацій, спрямованих на удосконалення українського кримінального процесуального законодавства й відповідної правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Одним з прикладів невиправданого обмеження на законодавчому рівні права на захист особи, щодо якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, є те, що право давати показання такій особі не забезпечується. Із суб'єкта процесуальної діяльності вона перетворена на об'єкт процесуального дослідження. Це ж не узгоджується з положеннями Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, де вказано (ст. 6), що кожна людина має право на визнання її правосуб'єктності [1]. Окрім того, така ситуація йде врозрід із положенням Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги» 46/119 від 18.02.1992 р. [2], де мовиться про те, що пацієнт (його адвокат та особистий представник) вправі не лише бути присутніми та брати участь, але й *бути вислуханими* особисто *за будь-якого розгляду* (тут та далі – курсив мій – В.Н.).

Деякі дослідники стверджують, що буцімто й за нинішнього правового регулювання такі особи є суб'єктами, котрі надають певну інформацію, яка в кримінальному провадженні може бути використана як докази [3, с. 156]. Так, до прикладу, в одному із коментарів до КПК України вказано, що в ході кримінального провадження по застосуванню примусових заходів медичного характеру треба вирішити питання про здатність особи правильно сприймати, запам'ятовувати та відтворювати сприйняте та що без з'ясування цих здатностей слідчий не може допитувати її, а в разі допиту – використовувати такі показання як докази [4, с. 888].

Це не відповідає дійсності, адже наразі можливий допит лише таких учасників процесу як підозрюваний / обвинувачений, свідок, потерпілий та експерт (ч. 1 ст. 95 КПК України). На жаль, законодавець не включив показання особи, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру в число джерел доказів у кримінальному провадженні, за ч. 2 ст. 84; ч. 1 ст. 95 КПК України (виняток становить обмежено осудний, який, водночас, є підозрюваним, обвинуваченим). Однак дослідники вказують на те, що цій особі повинно бути надано право давати показання та пояснення з питань, що виникають у процесі дослідження доказів, адже психічний розлад не завжди позбавляє можливості сприймати та відтворювати факт [3, с. 123; 5, с. 132; 6, с. 102; 7, с. 123; 8, с. 15-16, 378-390, 395-399, 404-405; 9, с. 137; 10, с. 210].

Особливо важливим є використання таких показань при вчиненні неочевидних суспільно небезпечних діянь (вбивств, крадіжок, підпалів тощо), адже особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, при певному стані психіки може зберігати можливість формальної оцінки подій та їх розуміння навіть за відсутності здатності керувати своїми діями. Предметом показань однозначно можуть бути відомості, що не потребують особливої мислительної діяльності (наприклад, загальна інформація про місце вчинення суспільно небезпечного

діяння, час доби, знаряддя протиправного діяння тощо). Враховуючи ці показання, правозастосовні органи могли б оперативного виявити та закріпити сліди, знаряддя вчиненого суспільно небезпечного діяння. Можливість використання показань таких осіб цілком узгоджується із положеннями закону про умови проведення слідчих та інших процесуальних дій. Показання осіб, відносно яких вирішується питання щодо застосування примусових заходів медичного характеру, могли б розглядатися як джерело доказів при прийнятті рішень про проведення слідчих дій, перевірку обґрунтованості висунутих версій. І, навпаки, заборона на законодавчому рівні приймати показання таких осіб як докази обмежує їхнє право на захист.

У юридичній літературі обстоюється й протилежна позиція. Її прибічники зазначають: те, що показання осіб, відносно яких ведеться кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, не є джерелом доказів, вписується в модель участі такої особи у формі пасивної присутності. Якщо така особа не є активним суб'єктом процесу, то ненадання її показанням доказової сили, є логічним. Прибічники такого підходу: а) вказують на те, що відсутність у переліку джерел доказів показань указаної особи є, певно, не випадковим; а також б) роблять припущення, що законодавець побоюється наділити осіб із психічними розладами правом давати показання через можливий спотворюючий вплив психічного розладу на достовірність таких показань, що може мати негативні наслідки для законних інтересів душевнохворих (передусім, через безпеку самообмови) [11, с. 41-42].

Коментуючи це твердження, маємо зазначити, що й підозрюваний та обвинувачений без будь-яких ознак психічних розладів також може себе обмовити. Надавати викривлену, спотворену, неправдиву процесуально значущу інформацію можуть й інші учасники кримінального процесу – свідок, потерпілий, експерт, перекладач. Не виключена також фальсифікація речових доказів, підроблення документів тощо. Однак через це законодавець не виключає їх з переліку процесуальних джерел доказів. Окрім того, не зрозуміло, чому особа із психічними розладами, повідомляючи певну інформацію працівникам органів, що ведуть кримінальний процес, завжди може собі тільки нашкодити. Не виключено, що вона здатна надати відомості, перевіряючи які можна, навпаки, прийти до категоричного та однозначного висновку про її цілковиту непричетність до вчинення інкримінованого діяння або ж про меншу суспільну небезпеку такої особи. Працівники органів досудового розслідування та суд, гадаю, здатні перевірити достовірність такої інформації, зіставити її з наявними у провадженні доказами та зробити відповідні висновки. При запропонованому ж підході, що знайшов відображення у вітчизняному КПК, особа виступає не як суб'єкт судочинства, яка власними діями здатна захищати свої законні інтереси та здійснювати свої процесуальні права, а як об'єкт вчинюваних стосовно неї дій (зовнішнього спостереження, впізнання тощо).

Підхід, відповідно до якого осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слід обов'язково заслуховувати в ході провадження і в ході досудового розслідування, і в суді, відображено

в низці рішень Європейського суду з прав людини, прецедентна практика якого є одним із важливих джерел кримінального процесуального права (у тому числі й тоді, коли державою-відповідачем є не Україна) [12].

Так у справі «D. R. проти Литви» (де порушено питання про ступінь участі психічно хворого у процесі), Суд ствердив, що, попри те, що згідно з висновком психіатрів, особа повноцінно не усвідомлювала небезпеку, зумовлену її станом здоров'я та не розуміла необхідність свого подальшого лікування, її все одно треба було ознайомити з процесуальними документами та заслухати в ході судового засідання. Стосовно D. R. було розпочато кримінальне переслідування за розпилювання сльозогінного газу на неповнолітнього. В анамнезі підозрюваної містилися відомості про психічні розлади, а тому судом було ухвалено рішення про її психіатричний огляд у примусовому порядку (добровільне обстеження у психіатрів вона проходить не бажала і пробувала від них утекти). За наслідками цього огляду психіатри констатували наявність у жінки хронічного психічного розладу, тому рекомендували помістити D. R. у психіатричну лікарню. У подальшому суд визнав D. R. неосудною й призначив примусове лікування. Захисник заявниці звернувся до суду апеляційної інстанції з питанням про низку порушень, з-поміж яких указав на відсутність можливості в заявниці особисто висловити свою позицію в суді, що було зумовлене, зокрема, тим, що заявниця не мала жодного уявлення про підстави її скерування на психіатричний огляд, оскільки з відповідним рішенням суду про примусову психіатричну госпіталізацію її так і не ознайомили, а про те, що стосовно неї проводили психіатричну експертизу, вона здогадалася лише після ознайомлення із висновком медиків. Європейський суд з прав людини за результатами розгляду цієї скарги констатував порушення відповідних прав заявниці, що гарантовані їй статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [13].

Показовим є також рішення Страсбурзького суду у справі «I. H. проти України», де Європейський суд також визнав порушення права психічно хворого у провадженні на висловлення своєї позиції. Обставини справи наступні: заявник стверджував (і це підтверджувалося матеріалами кримінального провадження), що у 1996 р. до його трудової книжки було внесено запис про звільнення через начебто вчинення ним крадіжки. Факт крадіжки I. H. всіляко заперечував та вимагав провести розслідування, як він стверджував, зведеного на нього наклепу. Як зазначав заявник, унаслідок його численних скарг через непроведення розслідування цієї справи, у 2000 р. прокурор Северодонецька звернувся із проханням помістити I. H. до психіатричної лікарні. Відповідно до матеріалів провадження 18.03.2000 р., до голови Северодонецького медичного об'єднання надійшов лист від прокуратури м. Северодонецьк із вказівкою здійснити експертну оцінку психічного стану I. H. Лікарі-психіатри, вивчивши листи погрозливого змісту, надіслані заявником до прокуратури та іншим органам влади, дійшли висновку про потребу його первинного огляду (констатували, що такі листи містили ознаки, що свідчать про «високий ризик вчинення ним соціально небезпечних дій»). Через декілька днів комісія лікарів-психіатрів, оглянувши заявника, підтвердила необхідність його невідкладної госпіталізації.

У подальшому заявника додатково було оглянуто ще однією комісією лікарів-психіатрів через категоричну відмову останнього від госпіталізації. Ця комісія також дійшла висновку про потребу термінової госпіталізації І. Н. Згодом, 07.09. 2000 р. заявника перевели до обласної психіатричної лікарні у м. Сватове для продовження лікування. Заявник стверджував, що з-поміж численних порушень, допущених щодо нього в цьому провадженні, суд при застосуванні примусових заходів медичного характеру взагалі відмовився заслухати його міркування з цього приводу, через що той зазнав моральної шкоди. У цій справі Європейський суд з прав людини також констатував порушення положень ст. 6 Конвенції [14].

Вітчизняні суди, враховуючи вищенаведену прецедентну практику Європейського суду з прав людини, іноді йдуть шляхом зазначення змісту такого повідомлення в рішенні про застосування примусових заходів медичного характеру (якщо воно дано по суті з'ясовуваних у даному провадженні обставин). Так, до прикладу, в ухвалі Біловодського районного суду від 08.04. 2019 р. зазначено, що Особа_2, відносно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру, «визнав повністю свою провину» у вчиненні суспільно небезпечного діяння за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15 – п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України та «*пояснив*, що він дійсно скоїв кримінальне правопорушення за вказаних у клопотанні обставин» [15].

Те, що такому учаснику процесу забезпечують можливість участі в судовому розгляді й іноді заслуховують його у провадженні, а надану ним інформацію фіксують у відповідних рішеннях, звісно, краще, аніж коли такого не роблять узагалі, проте цього явно недостатньо, адже одна справа, якщо особі надають можливість висловити свою позицію в процесі, а зовсім інша – коли такої інформації надають доказового значення.

Вважаємо, що майже повна відмова від отримання в таких осіб показань, пояснень так само, як і незалучення їх до участі у провадженні окремих слідчих дій (коли це можливо з точки зору стану їхнього здоров'я та доцільності участі вказаних осіб у провадженні), навряд чи може бути визнана правильною. З огляду на вищезазначене, повністю поділяємо думку авторів про те, що показання цього учасника, а також особи, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру та яка, однак, не є підозрюваним /обвинуваченим, повинні розглядатися як джерело доказів [16], а відтак, ч. 1 ст. 95 КПК України потребує законодавчого коригування та доповнення.

Зважаючи на це, пропонуємо викласти положення чч. 1, 2 ст. 95 КПК України в такій редакції:

«1. Показання – це відомості, що надаються в усній чи письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, особою, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, які мають значення для цього кримінального провадження.»

2. Підозрюваний, обвинувачений, особа, відносно якої ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду».

Висновки. Вищенаведене дає підстави для висновків про те, що:

1) ненадання можливості давати показання особам, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (за винятком обмежено осудних, що є водночас підозрюваними / обвинуваченими) та ненадання таким показанням статусу доказів у кримінальному провадженні, слід розцінювати як необґрунтоване та безпідставне обмеження їхніх права на захист (сказане повною мірою стосується й осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру);

2) існуюча правова регламентація такої ситуації явно та очевидно суперечить прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, відповідним положенням Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги» та Загальної декларації прав людини;

3) з метою належної реалізації такими учасниками кримінального провадження своїх прав та інтересів, а також повноцінного здійснення розслідування у провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного (та виховного) характеру, запропоновано зміни до чч. 1, 2 ст. 95 вітчизняного КПК.

Насамкінець зазначимо: якщо законодавець прислухається до викладених у цій статті пропозицій, то зміни до КПК України, своєю чергою, мали б «потягнути» за собою й відповідні зміни до КК України: зокрема, у ст. 386 вітчизняного КК слід передбачити відповідальність за перешкоджання з'явленню до органів досудового розслідування та суду осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного та виховного характеру, примушування їх до відмови від давання показань та до давання завідомо неправдивих показань.

Окрім того, у разі надання доказового значення показанням осіб, відносно яких ведеться провадження щодо застосування примусових заходів медичного та виховного характеру (*de lege ferenda*), слід з'ясувати й те, чи можливе постановлення їм у ході допиту навідних запитань.

Вважаємо, що зазначене цілком може стати предметом подальших наукових досліджень.

Використані джерела:

1. Загальна декларація прав людини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення: 10.01.2023)

2. Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №46/119 від 18.02. 1992 р. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905#Text. (дата звернення: 10.01.2023)

3. Сенченко Н. М. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. 224 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одиссей, 2013. 1104 с.

5. Навроцька В. В. Особливі порядки кримінального провадження: монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 169 с.

6. Тетерятник Г. К., Шуμιло М. Є. Охорона прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру на стадії досудового розслідування. Донецьк : ДЮІ МВС, 2012.

7. Ткач А. В. Процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 264 с.

8. Татьяна Л. Г. Рассмотрение уголовного дела в суде в отношении лиц, имеющих психические недостатки: монография. Ижевск : Детектив-информ, 2003. 171 с.

9. Буфетова М. Ш. Производство о применении принудительных мер медицинского характера: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Байкальский государственный университет экономики и права. Иркутск, 2004. 194 с.

10. Хальдаров А. А. Особенности судебного следствия по делам лиц, в отношении которых ведется производство о применении принудительных мер медицинского характера. *Общество и право*. 2012. № 4. С. 208-212.

11. Усюкина М. В., Харитоненкова Е. Ю. Ограниченная уголовно-процессуальная дееспособность у обвиняемых, страдающих эпилепсией. *Социальная и клиническая психиатрия*. 2015. № 4. С. 38-44.

12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>. (дата звернення: 10.01.2023)

13. D.R. проти Литви: Рішення Європейського суду з прав людини від 20 липня 2018 року. [Електронний ресурс] URL : <https://www.echr.com.ua/yespl-postaviv-pitannya-pro-stupin-uchasti-u-procesi-psichichno-xvoro%D1%97-lyudini/uchast-hvoro-i-u-protsesi>. (дата звернення: 10.01.2023)

14. І.Н. проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 23.06.2016 р. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d63#Text. (дата звернення: 10.01.2023)

15. Ухвала Біловодського районного суду Луганської області від 08.04. 2019 р. (справа № 408/437/19 -ж). [Електронний ресурс] URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80992690>. (дата звернення: 10.01.2023)

16. Ленский А. В., Якимович Ю. К. Производство по применению принудительных мер медицинского характера. Москва : Юрист, 1999. 48 с.

Referenses:

1. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny: Rezolyutsiya Heneral'noyi Asambleyi OON vid 10 hrudnya 1948 roku. (1948) N. p. [Electronic resource] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. [in Ukrainian].

2. Zakhyst osib z psichichnyimi zakhvoryuvannyamy ta pokrashchennya psykhiatrychnoyi dopomohy: Rezolyutsiya Heneral'noyi Asambleyi OON № 46/119 vid 18.02.

1992 r. (1992) N. p. [Electronic resource] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905#Text. [in Ukrainian].

3. Senchenko, N. M. (2013) Kryminal'ne provadzhennya shchodo zastosuvannya prymusovykh zakhodiv medychnoho kharakteru. *Candidate's thesis*. [in Ukrainian].

4. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyy komentar (2013) / S. V. Kivalov, S. M. Mishchenko, V. Yu. Zakharchenko (Eds.). Kharkiv: Odissey. [in Ukrainian].

5. Navrotska, V. V. (2021) Osoblyvi poryadky kryminalnoho provadzhennya: mono hrafiya. Lviv : Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav. [in Ukrainian].

6. Teteryatnyk, H. K., Shumylo, M. Ye. (2012) Okhorona prav i zakonnykh interesiv osoby, shchodo yakoyi zdysnyuyet'sya provadzhennya iz zastosuvannya prymusovykh zakhodiv medychnoho kharakteru na stadiyi dosudovoho rozsliduvannya. Donets'k: DYUI MVS. [in Ukrainian].

7. Tkach, A. V. (2021) Protsesual'na diyal'nist' prokurora u kryminal'nomu prova dzhenni shchodo zastosuvannya prymusovykh zakhodiv medychnoho kharakteru. *Candidate's thesis*. [in Ukrainian].

8. Tat'yanina, L. G. (2003) Rassmotreniye ugolovnoogo dela v sude v otnoshenii lits, imeyushchikh psikhicheskiye nedostatki: monografiya. Izhevsk: Detektiv-inform. [in Russian].

9. Bufetova, M. Sh. (2004) Proizvodstvo o primeneniі prinuditel'nykh mermeditsinskogo kharakter. *Candidate's thesis*. [in Russian].

10. Khal'darov, A. A. (2012) Osobennosti sudebnogo sledstviya po delam lits, v otnoshenii kotorykh vedetsya proizvodstvo o primeneniі prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera. *Obshchestvo i pravo - Society and law*, 4, 208-212. [in Russian].

11. Ustyukina, M. V., Kharitonenkova, Ye. Yu. (2015) Ogranichennaya ugolovno-protsessual'naya deyesposobnost' u obvinyayemykh, stradayushchikh epilepsiyey. *Sotsial'naya i klinicheskaya psikhiatriy - Social and clinical psychiatry*, 4, 38-44. [in Russian].

12. Pro vykonannya rishen' ta zastosuvannya praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny: Zakon Ukrainy vid 23 lyutoho 2006 roku № 3477-IV. (2006) N. p. [Electronic resource] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>. [in Ukrainian].

13. D. R. proty Lytvy: Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny vid 20 lypnya 2018 roku. (2018) N. p. [Electronic resource] URL : <https://www.echr.com.ua/yeslpostaviv-pitannya-pro-stupin-uchasti-u-procesi-psichichno-xvoro%D1%97-lyudi-ni/uchast-hvoroi-u-protsesi>. [in Ukrainian].

14. I. N. proty Ukrainy: Rishennya Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny vid 23.06. 2016 r. (2016) N. p. [Electronic resource] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d63#Text. [in Ukrainian].

15. Ukhvala Bilovods'koho rayonnoho sudu Luhans'koyi oblasti vid 08.04. 2019 r. (sprava № 408/437/19-k). (2019) N. p. [Electronic resource] URL : [in Ukrainian].

16. Lenskiy, A. V., Yakimovich, Yu. K. (1999) Proizvodstvo po primeneniyu prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera. Moskva : Yurist. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 10.01.2023

Navrotska V., Candidate of Legal sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal law disciplines of Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine)

TESTIMONY OF A PERSON WHO IS UNDERGOING PROCEEDINGS REGARDING THE APPLICATION OF COERCIVE MEASURES OF A MEDICAL CHARACTER IN VIEW OF THE PRECEDENT PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

It has been established that one of the examples of unjustified limitation of the right to protection of persons who are subject to proceedings regarding the application of coercive measures of a medical nature is that, according to the current Code of Criminal Procedure of Ukraine, the right to give evidence to them (with the exception of those with limited convictions) is not ensured. It is noted that the relevant legal regulation is also inconsistent with a number of decisions of the European Court of Human Rights. It is argued that not every mental disorder deprives the ability to perceive and reproduce facts and events. A person who has committed a socially dangerous act, with a certain state of mind, can maintain the possibility of a formal assessment of events and their understanding, even in the absence of the ability to control his act. The statement is justified, according to which the possibility of using the testimony of these participants in the process is fully consistent with the provisions of the Criminal Code of Ukraine on the conditions for conducting investigative actions with their participation and their mandatory participation during the court session. It was established that the testimony of this participant (as well as the person against whom proceedings are being conducted regarding the application of coercive measures of an educational nature and who is not a suspect/accused) should be considered as a source of evidence. Therefore, a conclusion was made about the need for legislative correction and addition to the provisions of Part 1 of Article 95 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Keywords: mental disorder, proceedings regarding the application of coercive measures of a medical nature, testimony, source of evidence, right to defense, decision of the European Court of Human Rights.